

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 6.

V Ljubljani, 15. marcija 1886. l.

XXVI. leto.

„Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole“.

Ta knjiga se je ocenjevala v št. 2., 3. in 4. „Učiteljskega Tovariša“ t. l. Prvo oceno te knjige je prinesel 12. zvezek „Ljublj. Zvona“ l. l. Ocena v tem listu naju prav nič ni iznenadila, ker „Ljublj. Zvon“ ocenjuje in opisuje sleherni proizvod na slov. literarnem polji bodi si kakoršne tvarine ali kakoršnega obsega. To načelo „Lj. Zv.“ mora pač vsakega razveseliti, kdor se zanima za našo literaturo. Po godu nama je tudi, da se je gosp. Iv. M-a potrudil in v strokovnjaškem listu priobčil oceno s strokovnjaškega stališča. Da je „Lj. Zv.“ prehitel „Učit. Tov.“ v oceni, ni najina krivda. —

Gosp. Iv. M-a priznava, da je bila knjiga potrebna in težko pričakovana, ker ni bilo za 2. šolsko leto pripravne knjige. Dokaz potrebe je, da se je knjiga, meseca oktobra dotiskana, torej oziroma po začetku šolskega leta, vendar razprodala v skoro 2000 iztisih.

Ocena se ozira najprvo na berilo. Po vsem je tvarina in razvrstitev gospodu ocenjevatelju všečna, le gledé obsega oménja, da se ni oziralo na učne načrte za Primorsko. Očita nama, da ne pozna teh učnih načrtov, kateri bi pa morali biti mero-dajni pri sestavi knjige za slov. ljudske šole. Omenja se, da „knjiga ugaja potem ta-kem kranjskim, ne pa v isti meri primorskim ljudskim šolam“.

Na to trditev sledeče: Najino berilo je namenjeno izrečno (glej predgovor) le za 2. šolsko leto in ne tudi, kakor se omenja v oceni, „oziroma 3. leto“; načelno mnénje nama je, da morajo biti šolske knjige sploh, posebno pa za nižje razrede tako sestavljene, da dobé otroci za vsako šolsko leto drugo knjigo v roke.

Pri sestavi berila sva se ozirala tudi na primorske učne načrte, katere sva posnela iz I. Lapajnetove praktične metodike, sestavljene na podlogi teh načrtov. Primerjevaje te z najinim berilom ne najdeva tû nobene pomanjkljivosti. Res nimava v knjigi na-zorne tvarine v istem redu razvrstene, kakor je sploh v učnih načrtih, a vendar knjiga obsega vso tvarino. Živali n. pr. se ne obravnavajo v enem samem oddelku, ampak različne živali tudi v različnih oddelkih, kjer jih je namreč moči otrokom najbolj živo predočiti. V oddelku „Gozd“ omenjajo se divje živali, gozdno drevje, rokodelci (drvar, žagar, ogljar), rudnine itd.; v oddelku „Vrt“ zelenjád, cvetice, grmovje, sadno drevje, delo na vrtu itd. Vsak nazorni oddelek predstavlja otrokom popolno prirodno podobo z vsemi važnejšimi predmeti, ne oziraje se na to, v katero sorodno skupino ta ali oni predmet spada. Učiteljeva naloga pa je, da z otroci sestavi iz raznih oddelkov sorodne predmete v jednotne skupine. Ako si iz vseh oddelkov sestavimo te skupine, ne po-grešamo kaj bistvenega. Nobena šolska knjiga pa nima nazorne tvarine v istem redu

in obsegu sèstavljene, kakor je označena v učnih načrtih, marveč učitelj ima posredovati in dopolnjevati. Ako bi knjiga morala obsezati ves nazorni nauk, kakor se obravnava, postala bi jako obsežna in — čemur se je najbolj ogibati — tudi draga.

Druga pomankljivost pri berilu je baje ta, da nima začetkoma ob kratkem iz Abecednika ponovljenih vaj za čitanje. Gospod ocenjevatelj želi, da naj se v prihodnji izdaji če mogoče, temu vstreže. Gledè na to željo meniva, da naj se v začetku 2. šolskega leta pri pouku tako postopa, kakor piše g. J. M - a sam. „Male pisne in tisne črke naj se ponavljajo z otroci na tabli, na stenskih tablah in na predelniku za tiskane črke. Otroci pridno pišejo in berejo. V dobrem tednu so male črke končane“. Po istem redu in na isti način naj se ponavljajo tudi velike črke, katerih se bodo otroci ravno tako hitro priučili in jih ponovili, ker so jih že v prvem šolskem letu v „Abeced.“ od str. 27. do konca dosti obsežno in ne „bolj površno“ priliko imeli spoznavati. Tako izvedeno skupno ponovilo v začetku šolskega leta je tudi mnogo uspešneje in prikladneje, kakor ponavljanje po knjigi. Takrat se imajo otroci zopet privaditi na šolski red in skupno čitanje v koru ne pospešuje le šolske discipline, temveč hasne osobito slabejšim otrokom, kateri bi pri tem, da sami kažejo v knjigo, lahko izgubili mesto, kjer se bere in zaostajali. Dalje uči skušnja, da povsod, posebno pa na deželi, prve dni šolskega leta mnogo otrok še nima knjige bodi si zarad revščine, zanikrnosti in drugih okolišnosti. Dokler pa nimajo vsaj skoro vsi otroci knjige v roci, je pa vsakako bolje, da se poučuje in ponavlja prve šolske dneve po omenjenem potu in še le potem preide na berilo, slično tako, kakor v I. šolskem letu. Tudi bojazen, da učenci v počitnicah tako pozabijo črke, da bi si jih po tem kratkem ponovilu brez knjige ne mogli zopet prisvojiti, se nama zdi neutemeljena, ker se je tù ozirati na splošnost in ne na posamezne slučaje. Če so pa bolezn, vremenske nezgode in druge neprilike provzročile slabejši napredek v I. šolskem letu, učitelj ni kriv. Dotičnemu šolskemu nadzorniku so tudi te okolišnosti znane, in on ne bode od učitelja zahteval, kar mu ni bilo moči doseči. Oménja se nadalje, da se nekake ponovilne vaje nahajajo v drugem delu Heinrich-ovega Abecednika. Na to naj omeniva samo to, da je drugi del tega Abecednika namenjen za I. šolsko leto in ne za II. in da oddelek, s katerim se II. del pričénja, obseza nemški pravopis in sèznavanje z latinskimi črkami.

Toliko gledé tvarine in razvrstitve v berilu.

A. Razinger. A. Žumer.

(Dalje prihodnjič.)

Knjiga Slovénka

v

XIX. veku.

Jožef Burger r. v Krašnji 31. marc. 1800, mašnik l. 1824, špiritval v Ljubljani, dekan v Šmartinu pri Litiji, u. 24. jun. 1870. — Učenec Metelkov poskušal se je Jožef Jur Burger bogoslov l. 1823 celó v pesmih na pr. Spomlad: »Kar je nas, pójmo in bod'mo veseli, — Nas je pozdravila ljuba spomlad! — Žarki nebeški so greti začeli, — Vstane spomlad, ino zima gre spat«. — Tirzid in Lizid, nedolžna pastirja in prijatla, svoje serca od pozémliskih stvarí k Bogu povzdigneta:

1. Komaj napóči se zarja prečista,
Tirzid in Lizid na nogah sta že;
Taciga dneva še vidila nista,
Kar jima ljuči na nebu goré.

2. Berž se podasta na rosno ledíno,
Vštric se vsédeta čedi na stran;
Gledata polje, zeleno planino,
Solnce prihaja, razgrinja se dan...

10. T. Lizid, začniva, končajva le z Bogam,
Njega očeta zahvali naj vsak;
On odteguje nas grenkim nadlogam,
On je dobrotnik, odžalnik sladák . . .

18. L. Božjo ljubezen ves svet oznanuje,
Vse nam obeta njegovih dobrot;
Glej na nebó, ti resnico spričuje,
Zemljo poprašaj, uči ti povsót . . .

27. Prava obluba, gotova resnica:

Vest nju pokojna ne čuti strahú;
Zalša nedolžnost kòt rože nju lica,
Hvalo prepévata zvesta Bogú.

Moj nekdanji častivredni součenec Burger mi je pripovedoval o slovenskem časopisu, pisal je Slomšek že pred l. 1825 (Jezič. IX. str. 16), in kakor je ta špiritval v Celovcu, tako je oni špiritval v Ljubljani glasiti se jel za Metelčico najprej v Čerkarski pravdi koroški (Carinthia 1831 št. 25. 39), potlej v Abecedni vojski kranjski (Illyr. Bl. 1833 št. 10. 22), kjer je bil najgorečniji vojskovodja (Jezič. IX. 31—45). — Dejanjski je treba pričeti, si misli, in sodeloval je pri knjižicah v Metelčici, a še posebej v njej spisal

a) Nedolžnost preganjana in poveličana. Povest iz pisem Kristofa Šmida. Na svetlobo dal Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani, nat. J. Blaznik, na prodaj L. Kremžar, 1832. 8. 124.

b) Pomoč v sili ali leseni križ in Sreča dobriga uka. Dvé povésti iz pisem Kristofa Šmida . . . 1832. 8. 48.

c) Evstahi. Povést iz pis. Kr. Šm. itd. 1832. 8. VI. 149. — Na razgled bodi iz predgovora: „Kdor išče blagósti ali večne sreče v' nebesih, jo bo v nadlogah našel. Kdor je v resnici išče, mu né nobena nadloga pretežavna, si perzadéva, se trudi, se vpira, se potí, in preterpí rad vse težave, de bi le dosegel, po čemur naša duša hrepení. Táko perzadovanje se najde v življenji svetiga Evstahja, ki je popisano v teh bukvicah po večim takó, kakor so ga učeni in sloveči pisavci, postavim, Kombeſizi, Baroni, Papebrohi, Tillemont, Baillet in še drugi, nam zročili. Njegovo življenje je polno praviga kerščanskiga duhá . . . Za tega voljo perporočím vsakimu, de naj bere življenje svetiga Evstahja. Spoznali bodo, kateri ga beró, de je kerščanska katoliška vera luč praviga razsvetljenja, in de je tam tema, kjer né te luči; in vidili bodo, kákošna je pobožnost praviga kristjana, kakó se v mnogih okoliščinah našiga življenja razodéva, koliko resnična ljubezen Božja v gorečih kerščanskih sercih premore. Potlej bodo Boga tudi vedno hvalili, de jim je dal v katoliški veri rojenim biti, in ga bodo perserčno prosili, de naj jim da tudi rasti v njegovim spoznanji, terdneje vanj upati, in ga bolj in bolj ljubiti, de ga bodo kedej obličje v obličje gledali in vživali, kakor ga sveti Evstahi že gleda in vživa.“

d) Listi in evangelji v' nedelje in praznike celiga leta in vse dni svetiga posta (v Bohoričici). V Ljubljani 1833. 8. 456. — I. Lastina dnev. II. Lastina svetnikov. III. Občina svetnikov t. j. Molitve, Berila in Evangelji v' praznike svetnikov, kateri nimajo lastnih. Perstavek: Terpljenje G. J. Kr. Molitve pri službi Božji z poglavitnimi resnicami keršanskiga nauka I—CLXXI. — Molitve pri očitni službi Božji z resnicami itd. so bile natisnjene l. 1833 tudi posebej.

e) Svete Terezije premišljevanja in perserčni pogovori z' Bogam, z' njenim popisam svoje mladosti in z nekterimi njenimi uki. Iz njenih pisem okrajšal Simon Buhfelner, fajmošter na Nemškim, poslovenil Jožef Burger, duhovnik v Ljubljanski duhovščinici. V Ljubljani nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834. 8. 84. — V predgovoru pravi: „Od pisem svete Terezije je rekel Lalemant, velik učenik na Francoskim, de se z' nar lepšimi pismi, ki jih je kedej duh Božji ljudém vdal, smejo meriti. In

učeni škof J. M. Zailer na Nemškim je rekel, de od svete Terezije učiti se tudi škofov ne bodi sram. Torej se mladim ljudém, jih napeljati v Božje kraljestvo, tudi nič kej boljiga ne more dati v roke, ko popis njene mladosti in njene premišljevanja, de se uče iz njene skušnje ogibati se nevarnost zveličanja, iz njene pokore spreobrniti se k Bogu s célim sercam, in iz njenih premišljevanj prav moliti itd.“ —

f) Razlaganje dopoldanje očitne službe božje, ali kerščanski nauki od s. maše in pridig, ki jih je imel **Antoni Pekec** (r. 11. jan. 1803 v Stopičah), kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1832. Po njegovi smerti (u. 29. okt. 1833) na svetlobo dal Jožef Burger . . Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1834 8. VIII. 499. — „Nàte, preljubi kristjani! bukve, v' kterih vam je dopoldanja očitna služba Božja razložena, pravi v predgovoru **A. P.** Berite jih, in večkrat jih preberite, de bote védili ob nedeljah in zapovedanih praznikih dopoldanje očitno službo Božjo po volji katoliške cerkve, svoje duhovne matere, prav opravljati, ter po tem takim dopoldanji čas teh Gospodovih dni v Božjo čast in v svoje posvečenje obračati. K dopoldanji očitni služb Božji gre pa daritev svete maše in beseda Božja v pridigah itd.“ — Kazalo: I. Od splošnih darov. II. Od daritve stariga zavéta ali testamenta. III. Od Jezusove daritve na križi. IV. . v nebesih. V. . na zemlji v zakramentu presvetiga rešnjiga telesa. VI. Razlaganje svete maše, kakor se dan današnji bere. VII. Odgóvori na nektare vprašanja od svete maše, de se ž njimi doslejšnje razlaganje v veči svetlobo postavi. VIII. Poduki, kakó per sveti maši biti. IX. Poduki, kakó Božjo besedo v pridigah poslušati. — To knjigo je Slo mšek pohvalil že v Mnemosynon Slav. str. 151 (Vide praeclarum opus de expositione sacrificii missae Antonii Pekec etc.) in v Drobtincah večkrat.

g) Kristusovo terpljenje v osem postnih pridigah, ki jih je imel **Antoni Pekec**, Kaplan per s. Jakobu v Ljubljani, v letu 1831. Po njegovi smerti na svetlobo dal J. Burger itd. Nat. (v Metelčici) J. Blaznik 1835. 8. 122.

Sodéloval je J. Burger pri bukvah: Kerščanski nauk za slovénske šole poleg katekizma po c. k. deržavah. V Ljubljani 1831. 8. 131. Natis. (v Metelčici) J. Blaznik. Na pródaj v bukvarnici za ljudske šole Ljubljanskiga poglavarstva, v šólah. — Kazalo: Poglavlje I. Od vere. II. Od upanja. III. Od ljubezni. IV. Od s. zakramentov. V. Od kerščanske pravičnosti. Perstavek. Angelovo češčenje in roženkranc. — I. Od stvarjenja svetá. *Kako se pravi tem rečem vsim kmal, ktere vidimo okoli sebe po zemlji in nad seboj po nebi?* Kar vidimo okóli sebe po zemlji, in pa nad seboj po nebi, namreč solnce, luno in zvezde, tem rečem se pravi vsim kmal svét. — *Ali je svét vselej bil?* Svét né bil vselej, biti je začel. — *Kdo je začetnik svetá?* Začetnik svetá je Bog. — *Od kod vémo, kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil?* Kakó je Bog svet in vse reči na svetu naredil, vémo iz silno starih in svetih bukev, ktere sveto pismo imenujemo. — *Kaj nam pové sveto pismo od začetve svetá?* Sveto pismo nam od začetve svetá to pové: „Od konca je bil Bog, in družiga ne. Bog je hotel, de naj bo nebó in zemlja. In precej sta bila nebo in zemlja“ itd. — Sostavil je ta katekizem **Franc Jelovšek**, r. 8. febr. 1793 v Ljubljani, tedaj katehet v normalki, naposled korar v Novomestu, u. 11. apr. 1868. — Sodeloval je pa tudi učeni profesor Urban Jerin, r. 2. maj. 1785 v Ljubljani, u. 24. avg. 1849 stolni dekan, kteri je vdeleževal se o Metelčici v Abecedni vojski (Jezičn. IX. str. 45), ter je tedaj kot šolski ogleda največ sam preskrboval bukve za ljudske in vzgledne šole, slovensko-nemške in slovenske, na pr. Abecednike, Katekizme, Zgodbe sv. pisma; celó pri nekterih v Metelčici p. Številstvo, Slovnica l. 1830 itd. je v tiskarni on vpisan naročnik in plačnik itd.

Sodéloval je J. Burger tudi pri bukvah: Sveto pismo nove zaveze. Prvi del. Sveti Evangélii. V Ljubljani. Nat. J. Blaznik (v Bohoričici) l. 1834. 8. VII.

str. 411. Pridejano je: Kazalo beril iz listov in drugih bukev s. pisma, in evangélijov, kakor se berejo v nedelje in praznike cerkveniga leta in vse dni svetiga posta. Poslovenil in nekoliko razložil je omenjeno knjigo **dr. Andrej Gollmayr**, r. 28. nov. 1797 v Radoljici, mašnik l. 1821, nadškof v Gorici u. 17. marc. 1883, takrat učenik bogoslovja v Ljubljani. Pregledovali so mu delo Bl. Potočnik (Jezičn. XXIII. str. 86—94), Juri Zupan, učenik duhovnega pastirstva, r. v Zaspem 2. apr. 1784, u. 10. nov. 1857 korar v Ljubljani, pa J. Burger. — „Marljivost ravno imenovaniga učeniga Slovenca — dr. Gollmayra — je pa tudi drugi del noviga zakona za natis pripravila, kateri pa ni beliga dneva ugledal, dokler itd. (Sv. Pismo . . Wolf — Volc I. 1857. Predgovor str. XIII).“ O slovenščini njegovi bodi iz predgovora na primer:

„V letu 1800 je bil prvi del svetiga pisma nove zaveze, ki ima čveteré evangelijske v sebi, ki sta jih bila Japel in Kumerdej v naš slovenski jezik prestavila, vdrugič natisnjen. Ker so pa vse bukve tega drugiga natisa že zdavno prodane, in so ljudje pogosto po svetih evangelijskih popraševali: so . . . posebno, kar tiče jezik in pravopis . . . Znano je namreč, de dandanašnji svoj domači jezik veliko čistejši in prijetniši pišemo, kakor so ga pred tridesetimi leti pisali . . . Prestavljali smo pa skorej od besede do besede iz latinske Vulgate . . . Ker se sveti evangelijski tudi neučenim ljudem lahko v roke dajo, smo perstavili sèmtertje kratke opombe in izlage, v' kterih se ob kratkim pravi pomén evangelskih izrekov na znanje da. Ravno iz tega konca je pisan vvod v svete evangelijske. Nekteri bravci se bodo morebiti spodtikali nad ptujimi besedami, ki jih bodo v evangelijskih najdlji, ker želé, de bi bili vsim ptujkam slovó dali. Treba je pa pomisliti, de se zato piše, de bravci, kterim so bukve namenjene, lahko uméjo, kar berejo. Bravci svetih evangélijov pa niso le učeni Slovenci, kteri so za čisti slovenski jezik tako vnéti, de jih ušesa zabolé, kadar med slovenskimi besedami kako ptujo slišijo: ampak tudi perprosti, neučeni kristjani, kteri so navajeni nekterih ptujih besedí, in bi se pohujšali, ko bi zadeli v popolnoma neznano besedo. Desiravno pa vsih ptujih besedí nismo odvergli, smo vunder vsim tistim slovó dali, ktere so nepotrebne, namest kterih imamo domače, ali vsaj iz slovénskih korenin izpeljane besede. Tako smo postavim namest ptuje mojster povsod postavili domačo učenik, lat. magister, gr. didaskalos; namest nem. joger slov. učenec, lat. discipulus, gr. mathetes; nam. testament slov. zaveza, kar gr. diatheke, hebr. berit; nam. postava, t. j. ukaz, povelje, postavili smo poglavje, lat. caput, gr. kefalaion. Upamo, de se nad temi in enakimi prenarèdbami noben pameten bravec ne bo spodtikal itd.“

Za predgovorom je vvod v svete evangelijske. §. 1. Sveto pismo nove zaveze. 2. Sveti evangelijski. 3. Evangelijski sv. Matevža. 4. s. Marka. 5. s. Lukeža. 6. s. Janeza. §. 7. Kratik zapopadik čveterih evangelijskih (str. 1—15). — „Čeprav je bila znanstvena njegova omika nemška, znal je in ljubil in pisal pravilno svoj materni jezik slovenski; veselilo ga je zasledovati njega razvoj in napredek. Prevedel je bil v mlajših letih v slovenski jezik tudi neke oddelke Sv. Pisma in bral do smrti knjige in časnike slovenske. Novicam je bil naročnik od njihovega začetka . . . O kanoničnih obhodih je katekizoval in govoril slovenski in z marsikatero gorenjsko razveselil pri obedih duhovnikov, s katerimi se je vedel ljubeznjivo, kakor oče z otroci. Kot metropolit ni nikdar nasvetoval koga za škofa, če ni znal jezika svojih prihodnjih ovčic. Rekel je, da on ne more umeti, kako more škof biti med ljudmi, katerih jezika ne zna (Vid. Andrej dr. Gollmayr, sp. Raicevich str. 30. 31).

Sodeloval je J. Burger pri Wolf-Cigaletovem Slovarju, čegar rokopis je v nekterih oddelkih pregledoval (Vorw. VIII), pri dr. J. Bleiweisovih Berilih za nižjo gimnazijo, kjer se nahajajo nekteri njegovi prevodi iz drugih jezikov (Ber. II. 1852) in

poslednjikrat nekoliko pri prvem občnem zboru Matice Slovenske. — Tako je v Matici, pri slovenskih gimnazijskih Berilih Bleiweisovih (Ber. I. 1850. II. 1852) in pri Slovarju (Vorw. VIII) vdeleževal se tudi součenec Slomšekov in Burgerjev t. j. Juri Grabrijan, r. 22. marc. 1800 v Adlešičah, mašnik l. 1825, u. 22. jun. 1882 dekan v Vipavi, čegar slovensko delovanje — tudi v deželnem zboru — je opisano tù in tam v Novicah, s kako pesniško poskušnjo p. 1863 str. 206 (Vrednost žensk), celo iz l. 1823: Krajnska Slovenija, ktera je prepisana iz Bohoričice, deloma spremenjena v oblikah, ponatisnjena v Novicah 1862 str. 332, iz ktere naj se posname tukaj na primer:

1. Pomagaj Večni in Dobrotni
Popisat' jezik mi sirotni,
Ki mater 'ma, — je ne pozná,
In brž, ko uma kaj dobiva,
Ga precej ptuji duh zaliva,
In ptuji veter mu pihljá;
Ne more v svoje se ozreti,
Oči ne more v svoje vpreti,
Povsod le ptujšnja mu igra . .
7. Slovenja! tebi v čast živeti,
Spodobno hvalo tebi peti,
Častiti tebe vsaki čas.
Tud' sester tvojih rad ne zabim,
Prijazno jih na pomoč vabim,
Posebno ki so bliže nas,
Jih ljubim, ker po njih spoznavam,
V njih zakladih poiskavam
Jezika star'ga prav' obraz . . .
24. Zatoraj naj se povzdiguje,
Jezike svoje naj steguje
Mrčesa ptuj'ga voljni roj.
Al stanovitna ti le bodi!
Srčnost — Slovenja! — naj te vodi,
Premagaj njih jezika boj.
Prijazno skaži jim dobroto,
Ne pelji jih u drugo zmoto, —
In vse podalo bo se koj.
6. Že ko se družih naveličal
Sem, nepotrebnih se prepričal,
Slovenja! komaj te spoznam.
Veliko je rojakov takih,
Ki niso zadnji v drugih vsakih,
In tebe vendar jih je sram!
Ne smem rojaka imenovati,
Kdor tebe noče prav spoznati.
Če drugi noče, hočem sam:
13. Kaj, ako skopnik dnar nabira,
V železne škrinje ga zapira,
Komú se kaj pomaga s tem?
Molčati moram, če me vpraša
Slovenski znanec: Kaj odlaša
Slovenja skazat' se ljudém?
Učeni jo preradi imajo,
Ljudem je, pravim, še ne dajo,
Bahajo ž njo, to dobro vém . . .
25. Takrat se bomo veselili
Na zdravje tebi vince pili,
Pa tudi kaj zapeli vmes.
Roke prijazno podajali,
In brate vse nas imenvali,
Tačas vsi bomo čez in čez;
Ne bo nikdó debelo gledal,
Če prav slovensko bom povedal:
Pomozi Bog, da to bo res!!

Dr. Lovrencij Kellner, katoliški pedagog.

Vladni svetovalec, dr. Lovrencij Kellner, je bil 29. januarja star 75 let. Kdo pa je ta Kellner? Odlični katoliški pedagog, ki je spisal več izvrstnih knjig, zlasti jezikoslovnih a tudi pedagogičnih. Ako grajamo pri Nemcih njih liberalizem, hvalimo in posnemajmo njih očitno spoznanje katoliških resnic. Ime Kellnerjevo se ne imenuje tako pogosto, kakor n. pr. Pestalozijevo, Diesterwegovo ali Dittesova, vendar on po njegovem delovanji ni slabejši od imenovanih; kar se pa tiče pravice in resnice, nadkriljuje vse navedene. Vzor njegovemu delovanju je krščanska ljudska šola, ktero obseva luč svete vere, ki nam jo je Sin Božji iz nebes prinesel, zato dela mirno, vstrajno, pred vsem ga pa navdaja posebna ljubezen do mladine in šole. Od leta 1855. ureduje pedagogični list „Schulfreund“, ki izhaja pri Lintzu v Treviru vsake kvatre ter veljá na leto tri marke. Zato bo menda prav, da naše čitatelje s tem odločno krščanskim odgojiteljem seznanimo.

Dr. Lovrencij Kellner je bil rojen v Heiligenstadtu Paderbornske škofije. Njegov oče Henrik je bil vodja na katoliškem učiteljskem semenišči v Heiligenstadtu. Z 22. letom je bil Kellner že prvi učenik na katoliških mestnih šolah v Erfurtu, tri leta potem je bil učitelj v semenišči v Erfurtu. V Heiligenstadtu je bil Kellnerju, ki se je bil v Erfurtu oženil, rojen sin Henrik 26. avgusta 1837. l., ki je sedaj mnogo čislan bogoslovski pisatelj in profesor bogoslovja na vseučilišči v Bonu.

Že v Erfurtu je začel Kellner knjige pisati. Njegovo prvo delo je bilo: „Der Unterricht im Briefschreiben“. Kot učitelj v semenišči je izdal „Praktischer Lehrgang für den gessammten deutschen Sprachunterricht“ (drei Theile). Ne bomo tukaj na dalje naštevati njegovih knjig, ker se le posrednje nas tičejo; le toliko omenimo, da je v jezikoslovnem nauku nastopil novo pot, „njemu je berilo podloga vsemu jezikoslovnemu pouku“; v tem je pa v nasprotje prišel z Beckerjem in Wurstem, ki sta zahtevala gramatikalno poučevanje v maternem jeziku, za Kellnerjem sta potegnili Otto in Kehr; na Pruskem je minister Falk to metodo vpeljal v šole v tako zvanih „splošnih določilih“ (Allgemeine Bestimmungen.) (Naša slovenska berila so tudi osnovana na to metodo, dasiravno se slovnice ne izključujejo). Pruska vlada je spoznala, da taka luč se mora postaviti na svečnik, in bil je poklican l. 1848. za šolskega svetovalca v Marienwerder na zahodno Prusko. Leta 1849. je bil voljen poslanec v drugo prusko zbornico. Pa politika mu ni ugajala; tiho in mirno delovanje za šolo se je njemu bolj priljubilo.

Leta 1855. je prišel Kellner z naslovom tajni vladni svetovalec in šolski svetnik v Trevir in noter do današnjega dné dela čvrst na duhu in telesu kot pisatelj in urednik. Akademija v Monastiru ga je imenovala zaradi njegovih zaslug za odgojitev 22. marca 1863. l. za doktorja modroslovja. Leta 1872. ga je poklical minister Falk na posvetovanje za reformo v šolstvu, ker kmalo potem so izšle: „Allgemeine Bestimmungen“. Razen Kellnerja je bil poklican tudi slavni Mallinekrodt in dva druga katoliška vladna svetovalca. Večina udov je bilo za staro-krščansko šolo, in to posvetovanje je bila nekaka zavornica vozu, ki je hitro dirjal po umstveni-pedagogični cesti — v prepad.

Najslavnejša njegova dela so pa brez dvombe „Pädagogik der Volksschulen in Aphorismen“ (Baedeker, Preis 1 fl. 20 kr.), „Erziehungsgeschichte in Skizzen und Bildern“ (tri je zvezki vezani 6 gold. 65 kr.) in „Volksschulkunde“, knjiga v rabo katoliškim učiteljem, semeniščem in šolskim nadzornikom (2 gold. 20 kr.).

Mislino, da te knjige niso neznane slovenskim ljudskim učiteljem. Le brati jih je treba in umeti; vsakega bode okrepčala čvrsta zdrava sapa, ki diha po teh spisih. Poleg tega so pa pisane tako zanimivo, da se človek težko loči od tako prijetne in prikupljive pisave, tū ni nič pretiranega; vse, kar se bere, učitelja zanimiva in potrjuje v ljubezni do poklica in ga spodbuja v delovanje. Kehr, dasiravno protestant, pravi o Kellnerju, da se ima le njemu zahvaliti, da je postal pedagogični pisatelj, in tako se je godilo marsikomu, ki je poznal ali vsaj bral „Kellnerja“.

Ker se pa človek po tem najbolj spozná, kaki ljudje ga hvalijo, kaki ga grajajo, pogledajmo Kellnerja še od te strani.

O Kellnerji piše Dittes v „Pädagogischer Jahresbericht“, da je nesreča za šolstvo, da je kedaj izšla taka knjiga, kakor je Kellnerjeva „Volksschulkunde“. S tem je Dittes, apostol pedagogičnega umstvovanja in nejevere, v šoli hotel uničiti to knjigo, da bi jo svet pozabil, a dosegel je ravno nasprotno. Katoliški in protestantovski listi so pohvalno omenjali te knjige.

Kellner je, toliko je gotovo, eden najodličnejših mož našega stoletja v pedagogiki. V svojih spisih ne išče novega, dasiravno napredka v didaktiki nikakor ne zametuje in rad prizná zasluge, kjer jih najde, bodi si pri protestantih ali katolikih. On je mir in pokoj

našel v svojem sercu, ker je podloga njegovemu spoznanju stanovitna in neizpremenljiva, teorija in praksa sta v pravem somerji. Posrednje mu tudi Dittes hvalo poje, ker o sedanjih šolski literaturi piše tako, da vse nepoklicane in tiste, ki se silijo za učnike, prav dobro ožigosa, pravi namreč: „Kdo pa so tisti, ki kažejo pot in hočejo veljati za mero-dajavne v današnjem nemškem učitelstvu: Po večem taki, ki prepisujejo in jemljejo, kjer kaj najdejo, pedagogiki so postali ne po notranjem poklicu, marveč po okoliščinah časa ter sučejo plašč po vetru, da dovrše kaj tacega, kar dopada in ugaja, od teh pa zopet drugi prepisujejo. Naj si domišljuje sedanji rod, da je na imenitni višavi, a spoznavši sedanjo šolo v zadnjih štiridesetih letih, moram izreči: Cvetje nemške, izvirne in klasične pedagogike, tiste, ki dela iz notranjega nagiba samodelavne zavesti in prepričanja je minulo — minulo vsaj za sedaj.

Sicer ta pedagogika še ni minula, še ima prijateljev, ki se za njo navdušajo, ali dan danes ni več merodajna, gospodari le rokotvorstvo in vglajenost. Priznati se mora, da je metodika v ljudski šoli razvita prav podrobno, a vendar to ne odpravi zlega, da se je pedagoški duh zgubil in da je samostalna delavna moč opešala in obvezana“.

No, Dittes s svojim umstvom je bil vendar poglavitno grobokop stare klasične pedagogike.

Toraj nazaj h krščanski pedagogiki. Pogled nazaj vas bode obvaroval ošabnosti in prevzetnosti, hvaležni bomo tem, ki so pred nami delali na tem polji.

Slovenskim učiteljem pa živo priporočamo Kellnerja, kadar bodo izbirali knjig za učiteljske bukvarnice. Kellner se jim bode gotovo prikupil, ako jih ne odganja apatija od pisateljev, katerim je katoliška vera prava luč, ki obseva vse delovanje človekovo.

„Po Slovincu“.

Slomšek kot pedagog.

(Dalje.)

3. Slomšek kot izobraževalec učiteljev.

Neposredno je Slomšek bolj vplival na učitelje, nego na učence; radi tega Slomšek zasluži, da ga spoštujemo kot prvega in najboljšega omikovalca slovenskih učiteljev. Poglavitno delo Slomšekovo v vsem njegovem življenju je bilo, da bi národu slovenskemu po Štajerskem in Koroškem pridobil boljših učiteljev v obče in še posebej šoli prijaznih duhovnikov. Slomšek je že kot bogoslovec svoje tovariše učil slovenščine. Tudi je Slomšek že kot špiritual v Celovškem semenišči svoje gojence pripravljaval ne samo za njih ožji poklic za duhovski stan, da bi bili tudi splošni, neomejeni učitelji Slovencev; poleg bogoslovnih in nravnih nauk je bogoslovcem cepil nauke, kateri bi jim mej slovenskim ljudstvom najbolj koristili. Zato jih je poučeval tudi v petji in slovenščini. S poslednjim združeval je tudi nekoliko pedagogike in metodike, kajti že pred 50 leti je Slomšek Celovškim bogoslovcem razlagal metodo, kako je učiti branje in pisanje ob enem. Zakaj jim je Slomšek to razlagal? Dobro vemo, da zato, da naj bi bil po njegovi želji duhovnik duša vsej šoli, da naj bi duhovnik povsodi imel nedeljsko pa tudi vsakdanjo šolo, ako uboga občina nima učilnice. S tem namenom je pa bogoslovce učil tudi, kako naj ravnajo v šoli pri razlaganju tehničnih predmetov in jim kazal, kako naj se vpleta petje mej šolske nauke, da se šola prav oživi. Da bi se pa njegovi gojenci dobro izurili v tej umetnosti, zbiral je v semenišči zmožnejše pevce okolo svojega glasovira ter jih učil razne otroške, šolske in družinske pesmi.

Slomšek je postal, kakor znano, 1839. l. kot dekan in tudi okrajni šolski nadzornik in 1844. l. pa celó škofijski višji šolski nadzornik. Kaj pa je pravi, za svoj stan in za šolo v resnici vneti šolski nadzornik družega, nego izvedeni, resno misleči in dobro hoteči učitelj podložnim učiteljem? To je bil Slomšek ves in še več. On ni samo iskal pomot po šolah in pri učiteljih, ter ni samo grajal, kakor dandanes nekateri nadzorniki, temveč se je trudil, da je sam dejansko pripomogel, da se zboljša takratno slabo učenje, da slovenske šole dobé namesto takratnih čisto nemških knjig slovenske in slovensko-nemške šolske knjige. Slomšek se je trudil sam, da se metoda zboljša, da se hoja v šolo pospešuje, da se učitelji, duhovniki in stariši za šolo bolj in bolj ogrevajo. Kako lepo je učiteljem kazal, kako naj se v šoli veselo, živo in uspešno poučuje, vidimo iz predgovora h knjigi „Blaže in Nežica“, kjer pravi: „Kakor ljubo solnce oživilja zemljo, katero obsije, tako naj vsak učitelj oveseljuje šolo, v katero pride. Učenik mertev ko les in mrzel ko led — učenci pa živi ko ogenj, se slabo stikajo; srca učencev se učniku tako dolgo odmikajo, da šola zmrzne, nauka cvet pomrje in dobrega sadú ne dá. Iskreni šolski prijatelj, kar naj bo vsak učitelj, ima naj oživljajočih iskric kupoma k redu za veselje in kratek čas, za resnico in za nedolžno šalo, da svoje učence za nauk vnema in oživilja, zaspane drami, pridne podpira, da mu ne opešajo na sredi pota potrebnega pouka“. Na drugem mestu pri tistem predgovoru pa pravi: „Naj tudi dobro setvo o pravem času pohleven dežek pomoči in porosí, za toliko hitreje se ozelení. Rodoviten dež na razložen in v srce položen nauk so gorke solze. Mislim, da bi te tudi vmes solze posilile, če nisi prekamenitnega srca, ki čitaš ali čuješ teh knjižic vesele in žalostne reči“.

Kot šolski nadzornik se je Slomšek trudil, da bi povzdignil posebno petje v cerkvi in šoli. V ta namen je hotel izdati dvoje pesmaric, eno za šolo, drugo za cerkev. Nabiral je v to svrho primerne pesmi pri učiteljih in duhovnikih. Pesmarico za šolo se mu je posrečilo izdati l. 1853. pod naslovom: „Šola veselega lepega petja za pridne šolarje“. Zbirke cerkvenih pesmi pa Slomšek ni dal na svetlo. Kako je Slomšek lepo petje priporočal, vidi se iz nagovora, ki ga je postavil na čelo šolski pesmarici. Tù pravi: „Vse stvari po svoji šegi Bogu čast in hvalo pojó. Vrelci po kamenji rožljajo ter šumljajo slavo Bogu; velike reke po svojih potokih hruščijo in slavijo vsemogočnega Stvarnika, kateri jim toliko moč daja. Pohleven veterc, ki po drevji piblja, kakor mogočen vihar, kateri po gorah doní in drevje priklanja, Boga častí. Grilče se na solnci ogreva in svojemu Stvarniku hvalo kričí, da ga živi; še lepše mu ptičice pod nebom veselo pojo: škerjanček na polji, grlica po zelenem logu po dnevu, slaviček po noči; najlepše pa angelci v svetem raji Večnemu sveto pojó. Kako bi človek, venec vseh stvari na svetu, molčal? Zakaj bi otrok božji veselo ne pel?“

Radi bi peli mladi Slovenci in Slovenke, Bog, da bi znali! Česar človek ne zna, se mora učiti; tudi šola veselega petja mora biti pri poštenih, dobrih ljudeh. Nate jih torej čednih pesmic lično zberko za šolo in dom!“

Da je Slomšek bil ljudski šoli ves udan, kaže tudi to, da je tudi pozneje kot škof neprestano ljubil šolo in učitelje. Že v svojem prvem pastirskem listu (ki ga je pisal v latinskem jeziku), vzpodbujal in vnmal je duhovščino pred vsem tudi za vsakdanjo ljudsko šolo. Rekel je mej drugim: „Ako čuva dušni pastir šolo kakor punčico v očesih, tedaj cvetè in zori cvet mladosti in znanosti. Radi tega naj bode, bratje, šola vaša očesna punčica, in kakor je bil naš izveličar vedno pri svojih učencih, tako naj bodo učenci cvetni venec, s katerim se vsikdar lepšajte“.

Še obsirnejše je priporočal svoji duhoščini nedeljske šole, in sicer tako-le: „Skoraj 20 let je preteklo, kar so v naši škofiji nedeljske šole, v katerih se — hvala Bogu —

s prav dobrim uspehom poučujejo tisti mladenči in tiste deklice, kateri niso uživali družega pouka, in kateri niso zavezani radi oddaljenosti, da bi hodili v vsakdanjo šolo. V nedeljskih šolah se ne poučuje samo v kerščanskem nauku, ampak tudi v pisanji in čitanji, kolikor je potrebno; na ta način se ogne mladina postopanju in se izuri v najpotrebnejših rečeh. Tù se večkrat nahajajo tudi talenti, iz katerih se dobí večkrat prav obilen sad“ i. t. d. (Dalje prih.)

Iz šole za šolo.

Pravopisne vaje.

(Sestavil **Fr. Jamšek.**)

(Dalje.)

Vaja III.

Mala abeceda s končniki.

1.

(t l a ==) tla, (b o b ==) bob, (s t r i c ==) stric, vrč, sod, že, cof, breg, strah, tri, znoj, mak, sol, dom, hren, kdo? hrup, bor, ples, miš, krst, kuku, brv, mraz, jež.

2.

(d v a ==) dva, (d r o b ==) drob, (k l i c ==) klic, ključ, hlad, vse, grof, sneg, smeh, kri, gnoj, volk, vol, grom, stern, stenj, dno, krop, stvar, kres, piš, smrt, juhu! črv, voz, sviž.

Vaja IV.

Mala abeceda v srednikih.

1.

(k v a s ==) kvas, (z b o r ==) zbor, (v c e p ==) vcep, ščit, vzduh, dren, žirafa, žgank, vzhod, vrisk, bajs, sklon, dlan, zmaj, snop, skok, vspeh, vrh, dlesk, pšeno, strop, duh, zvon, gozd, ježica.

2.

(s l a k ==) slak, (z b i r k ==) zbirk, (s c e j ==) seej, včas, zdrav, ded, ka-fra, vzgled, vhod, križ, zijak, skorž, plug, zmes, znak, som, spol, zrak, brst, sršen, strup, puh, dvor, vzrok, nožič.

Vaja V.

Mala abeceda v sprednikih, končnikih in srednikih, katere je podčrtati!

a) as! metla, tram; b) brus, skrb, soba; c) cmok, koc, oevirk; č) črič, ptič, oče; d) dan, strd, medved; e) erja (rja), oje, kmet; f) frača, žerf, zofa; g) grob, kreg, sloga; h) hlod, meh, vihra; i) ivje, vsi, bič; j) jarm, kraj, soja; k) kos, vlak, sklep; l) las, stol, slon; m) most, grm, smod; n) noč, bron, snop; o) oven, proso, post; p) plot, srp, napuh; r) roj, štor, prag; s) slad, ris, vest; š) šah, koš, pešec; t) top, škrat, storž; u) ul (panj), kakadu, vnuk; v) vvod, hlev, žvižg; z) zlat, plaz, vzor; ž) žmek, laž, žuža.

Vaja VI.

Pišite krstna (osebna) imena, ki se vam bodo narekala!

1.

Adam, Božidar, Ciril, Črtomir, David, Elija, Filip, Gabriel, Henrik, Izidor, Jurij, Krištof, Luka, Milan, Nace, Ožbe, Peter, Ruprt, Solon, Štefan, Tugomer, Urh, Vladimir, Zlatoust, Žiga.

2.

Antonija, Berta, Cecilija, Čuda, Dragomira, Ema, Filomena, Genovefa, Hedviga, Izabela, Jovana, Katarina, Lucija, Marijana, Nedeljka, Otilija, Placida, Rebeka, Stanislava, Šolastika, Tekla, Ulrika, Valerija, Zvezdana, Živa.

Vaja VII.

Pišite rodna imena (priimke), ki se vam bodo narekovala!

Opómnja: Ali se pišejo priimki z malim, ali z velikim sprednikom? — Zakaj?

1.

Ahacelj, Bleiweis, Cegnar, Čop, Dolinar, Eržen, Franklin, Globočnik, Hribar, Ir-golič, Janežič, Klodič, Levec, Miklošič, Nedved, Orožen, Preširen, Razlag, Stritar, Šuman, Trstenjak, Umek, Vodnik, Zakrajšek, Žepič.

2.

Ašgrc, Bohorič, Cojz, Čížek, Dalmatin, Einspieler, Frfila, Gregorčič, Hubad, Irkič, Jelačič, Končnik, Lendovšek, Macun, Napotnik, Ogorelec, Pleteršnik, Rajč, Sobieski, Štepišnik, Trubar, Ulaga, Vošnjak, Zrini, Žizka.

Vaja VIII.

Prepišite berilce števk. brez pomot v svoje „sešitke“!

Vaja IX.

Prepišite berilce? brez pomot tako, da bo zadnja beseda prva, prva pa zadnja v „sešitku“!

Vaja X.

„Prepišite berilce? brez pomot!“ (Po dovršitvi:) „Odložite sprednike s tanjko navpičnico!“ (Po dovršitvi tega:) „Odložite še končnike ravno tako!“

Vaja XI.

„Prepišite iz berilca? samo sprednike in končnike; mesto srednikov potegnite položeno črto!“ (Na pr. B—g v—e v—i.) „Kdo bode prebral svoj prepis!“

Vaja XII.

„Prepišite berilce? tako, da bodele samoglasnike izpuščali; na mesto teh napravite pičico vmes nad potezo!“ (Na pr. B·g vs· v·d·.) „Katerega mika svoj prepis prečitati?“

Vaja XIII.

„Izpišite iz berilca? same samoglasnike, na mesto soglasnikov delajte pičice vmes nad črto!“ (Na pr. ·o· ·e· i·i·.)* „Kdo bode bral svoj prepis?“

Vaja XIV.

„Prepiši berilce? brez pomot, konečno pa naredi na vse dolge samoglasnike ostrivce (á, é, í, ó, ú)!“
(Dalje prih.)

*) V to se izberejo kratka, že obravnana berilca, ali pa odlomki daljših berilnih vaj.

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom,
kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

(Dalje in konec.)

§. 28.

Pomočki zoper smrtni strah.

So nekateri ljudje, ki se silno bojé umreti. Vender v veri in umu nahajamo pomočke, s katerimi lahko premagamo strah od smrti. Ti pomočki so:

1. Upoznati se je treba sè smrtjo. Nikar si ne misli smrti pregrozne, nego smatraj jo za prehod v boljše življenje. Kdo bi ne vzel grencega zdravila, katero ga more ozdraviti?

2. Treba imeti prave pojme o smrti. Ne poslušaj besed: „Strah od smrti, smrtna borba!“ Umreti se pravi: izgubiti živensko moč. To moč gubimo pa le polagoma in ž njo gubimo tudi polagoma zavednost. Gubeč živensko moč gubimo ob jednem občutek za življenje.

3. Misliti si je treba, da je življenje le stanje, ki nas pripravlja za višo popolnost. Saj nas na onem svetu ne čaka večna poguba, nego po trudapolnem delovanji na tem svetu bomo tam veselo praznovali. Prava odgoja tudi mnogo pripomore v to, da se ne bojimo, ko nam bije „ura slednja“. Naposled se še čestokrat spominaj prelepih besed sv. Pavla, ki pravi: „Nobeno okó nij še videlo, nobeno uhó nij slišalo, niti nij nikdar človeško srcé občutilo tega, kar je Bog njim pripravil, ki ga ljubijo“.

§. 29.

Imenitno zdravstveno pravilo ter beseda o zdravnikih in njihovej pomoči.

Živel je nekdam učen zdravnik, kateri je zapustil sledeče imenitno zdravstveno pravilo, ki je vredno, da si je zapomnimo in osrčimo:

Če zdrav in krepek hočeš biti,
Ne smeš mi preveč jesti, piti;
Pregorke ne imej glavé,
A v toplem hrani zmir nogé!

Če kdo vender le resno izbolí, treba mu je poslati po zdravnika. Včasih pa imajo ljudje, posebno na kmetih kaj malo zaupanja v zdravnika, ali ga kličejo, kadar je bolezni užé tako napredovala, da je skoro nemogoče, da bi bolnik ozdravil. In, če tak bolnik umré, potem se zadirajo govoreč: „Zdravniki nijso za nič!“ — Žalibog istina je, da se zdravnik navadno po deželi k bolniku celo no kliče, nego nespametni ljudje iščejo bolniku pomoči pri kakej konjederki ali pa pri kakem prismojenci, ki zna „zagovarjati“, kakor da bi to babjeverno počinanje imelo kaj istinitega uspeha! Če se pri-godí, da tak bolnik slučajno ozdravi, potem je občna govorica: „Vidite, konjederke, „zagovarjalci“ znado več kakor vsi zdravniki; ti ljudje le ubijajo!“

Omilovanja vredni so ljudje, ki imajo tako prepričanje! V glavo jim ne ide, da bolnik nij ozdravil vsled konjederčinih zdravil ali „zagovornikovega“ blebetanja, nego vsled lastne narave, katera je premagala bolezen.

Izprašani zdravniki so vsega našega spoštovanja in zaupanja vredni, ker oni so do-
brotniki terpečemu človeštvu! Bolj kakor kdo v kacam drugem stanu mora se učiti on,
ki hoče postati zdravnik; zdravniškega spričevala (diploma) ne odnese noben šušmar!
A kje, na kateri visoki šoli sta se učila „konjederka“ in „zagovarjalec“, da moreta tako
izborno ozdravljati? . . .

Dragi moj! Zadóbi zaupanje v zdravnike, ako ga še nimaš! Obolejší pošlji po trez-
nega, vestnega in izkušanega zdravnika, ki ti bo s pomočjo svoje znanosti pomagal,
ako še za časa pride njegova pomoč in je božja volja! Babjeveri se ne udajaj, zakaj,
to je smešno, omilovanja vredno in — greh! . . .

§. 30.

Kakó ravnati sè zamrtniki?

Večkrat se prigodí, da najdemo kje človeka navidezno mrtvega (zamrtnika.) Ta
obleži v snegu, oni se utopi, tretji se zaduši i. t. d. V takem človeku večkrat še tli iskra
živenja, in še bi ga bilo rešiti, da ga znamo oživljati. Našedši zamrtnika torej pošljim o
tako po zdravnika; a v tem ga sami poskušajmo oživljati. Kako se pri različnih slu-
čajih to godí, najdete v naslednjih vrsticah, posnetih po IV. Berilu. Pouk le-ta vam po-
dajem v pesemski obliki, da si stvar lažje zapomnite.

I.

Če kdo zmrzne.

Če zmrzne kdo, ne nosi k peči ga,
Temveč nemudoma mi sleči ga;
Potém je dobro to pomniti,
Da v sneg ga treba položiti
Ter s snegom ga na tó
Je drgnoti krepko,

Dokler se revež ne ogréje;
Potléj na hládnó pósteljo ga nési,
S tkanino gorko briši po telési,
A v njúhanje pod nos
Čebule, hréna kos
Mu drži, dok ne oživéje.

II.

Če se kdo utopi.

Utópljenca ne stávi na glávó.
Temuč na trebuh ga položi védnó,
S tkanino górkó dregni mu teló,
A truplo mu obračaj rédnó.
Otrébíti se usta mu potrudí,
Iztéginiti mu jezik ne zamúdi,
Iztegnjene roké vzdígnuj mu tudi,
Potem ob rebra mu jih dévaj spet,
Ter véstno izpolnjuj še ta-le svet:
S peresom ti v goltáncé šégetaj mu,
A v nos tabaka njúhati podaj mu,
Doklér nesrečnik ne zadiše:
Dveh ur je k temu treba ino više! . .

Če ne pomaga nič vse to,
Mu zraka čistega vdihni,
Kar storiš s snažno mi cevjó,
V katero sapo lastno pihni!
Pri tem pa nij pozábiti,
Da treba nos mu stisniti,
Po vpihu tudi prsi in živót,
Da sapa vdihana izteče.
Če to ponavljaš mnogopót,
Utegneš kaj imeti sreče;
Vsekáko delo to je hválno,
Ker činiš dihanje umetálno.

III.

Če se kdo obesi, ali zaduši.

Če na obéšenca kje naletíš,
Prereži vrv mu, gledí pa,
Da ne telézne ti na tlá;
Potém pa ž njim takó vršíš
Kot pri utopljenci je rečéno,

Ravnánje je pòvsódi éno!
In prav takisto delaj ti,
Če se katéri zaduší;
A pómni: bodi slučaj ták al ták,
Zamrtnika mi nesi v čistí zrak!

IV.

Če se kateri otrová (ostrupi).

Če se kateri otrová,
Mu mlačné vóde piti daj,
S peresom v golt mu šégetáj,
Da jad škodljívi izbljuvá.

A dobro je za tacega človeka,
Da pije olja ali mleka,
Ker to pomoček je gotóv,
Da v njem se zamóri otróv.

V.

Če koga strela zadene.

Če je nesreča ta zadela,
Da v kóga udárla je stréla,
Tedáj svetujem to ti jaz:
Poškrápljaj z mrzlo mu vodó obráz;
A vrhu tega prav je tudi znáti,
Da v nos in golt mu treba šégetáti;
Pomniti tudi ti jě tó:
Obráčaj, ribaj mu teló,
Obkládaj s téstom ga gorjušne móke,
Kot útoplěncu privzdiguju mu róke!

A tudi še na drug naćin
Otměš ga, če pretí pogín:
Izkopaj jámo mu v zemljó
Ter názeга položí v njó;
A glava više naj stojí,
Ter s kisom óbráz mu izmij,
Prav dobro tudi je in právo
Obkladbe mrzle dévati na glávo.

VI.

Če se je kdo opekел.

Če kdo hudó se je opekел,
Naj se storí, kar tñ bom rekel:
Naj voda iz mehúrcév se spustí,
Ki jih opéćenec dobí,
To z ostrim nožkom stórí se najláže.
Za tém pa bolećina naj se máže;
Surovo maslo ali olje rabi v tó.
A bolećino mi skrbnó

Potém obvéži v platno tanko, méhko.
Namesto platna služí léhko
Prav dobro ti bombaževína.
Ne puščaj pa mi iz spomína,
Da kadar je napila se,
Naj bi nadomestíla se;
A zadnja vender naj ostáne
Doklér samá ne pade z ráne.

* * *

Zamrtništvo traje lahko po več dnij. Oživljajoč zamrtnika moramo imeti veliko potrpenje; večkrat se nam še le po večurnem trudu posreči, da nesrečnika zopet obudimo v živenje.

Ako je pa kdo resnično mrtev, ne pomaga vse oživljanje nič. Resnično mrtvega človeka spoznaš najbolje po tem, ker mu iz krvne cevi, ki si mu jo odperl, ne priteče kri. Mrtev človek otrpne ter kakih 8 ur po zadnjem vzdihu dobí po životu plavo-rudeče maroge, tako zvane „mrliške maroge“. Tudi začne dišati, ker pričenja gnjiti. Ko se mrliča loti gnjiloba, mine ga životna otoplost.

D o p i s i.

Iz Gorice. † Vinko Črnic. Zopet je izgubil naš mili národ zvestega sinú in mi učitelji drazega tovariša in marljivega sotrudnika na polji národnega šolstva. Svetega Matije dan (24. pr. m.) smo spremili s tužnim srcem k zadnjemu počitku ljubega prijatelja Vinka Črnica, učitelja Št. Peterskega in urednika Goriške »Šole«.

Ranjki Vinko je bil rojen 3. januarja 1845. l. v Št. Petru pri Gorici in v rojstnem kraju je tudi preživel ves čas svojega 41 letnega življenja. Znana prislovica sicer pravi, da človeku ni mogoče postati »prerokom« v domaćiji, vender bi ne mogel tega trditi o ranjkem Vinku. On je bil temveč pri svojih sovaščanih priljubljen in spoštovan in ker so mu bile domače razmere vsake družine v rojstnej vasi popolnoma znane užé iz otroških let, bilo mu je tem lažje vspešno individualno vzgojevati švojo šolsko mladino.

Njegov oče Blaž, ki je imel malo posestvice ter je opravljal ob enem službo cerkovnikovo, bil je mož, ki ni poznal ne jeze, ne strasti, ne sovražnika. Mir in ljubezen v družini mu je bil najdražji zaklad, mirnost in potrpežljivost pri vzgoji lastnih otrok najsvetejša dolžnost. Razumljivo je tedaj, da je taka vzgoja dobrodejno vplivala na mladega Vinka, ter da mu je pozneje v učiteljevanji vzgled dobrega očeta pomirujoče na strani stal v viharjih trenutkih šolske vzgoje, ko sta prav mirnost in potrpežljivost najboljši podpori šibkej človeškej naravi učiteljevej.

Oče Blaž je pa tudi modro skrbel za izšolanje svojih otrok. Začel je zgodaj pošiljati je v šolo v bližnjo Gorico. Tudi naš Vinko je pridno dohajal v tedanje Goriško normalko in pozneje v gimnazij, kateri je dovršil l. 1867. Istega leta prestopi v tedanje dvoletno moško učiteljišče

Goriško in z njim vred tudi prezgodaj umrli Avgust Leban, poznejši vadničen učitelj, ki je bil skozi ves gimnazij odličen dijak, in ki je bil ranjkemu Vinku ne le drag součenec, ampak tudi pozneje zvest prijatelj in mil tovariš. To se mi je zdelo omembe vredno, ker ni bil redek slučaj, da so takrat in tudi pozneje triletno moško učiteljsiše Goriško obiskovali pripravniki, ki so užé dovršili 7. ali 8. šolo.

Ko je dovršil ranjki Črnic učiteljsiše l. 1869., ni bilo še učiteljskih služeb, da bi si je človek izbiral, kakor bi hotel. Črnic pa tudi ni bil mož, da bi mu bilo vsako mesto dobrodošlo. Z ene strani je menda visoko uvaževal svoje študije ter videl, da ga dobri oče k službovanju ne sili, z druge strani mu je pa težko delo ločiti se od rojstnega kraja, kateri je vse življenje tako goreče ljubil, ali je pa sploh hotel izomikati se še bolje. Naj si bode temu kakor hoče, on stopi prihodnje šolsko leto v Goriško višjo kmetijsko šolo, katero s prav dobrim vspehom dovrši l. 1871.

Tega leta prestane tudi izpit iz telovadbe in orgljanja.

Črnic je imel namreč v rojstnem kraju strica, ki je bil omikan mož, dober posestnik in velik prijatelj cerkvene glasbe, tako da ni le brezplačno opravljal orglarstva v domačej dekanjskeji cerkvi, ampak je tudi cerkvene pevce brezplačno poučeval, da, celó je iz lastnega odškodoval. Učenec tega blazega moža je bil poleg svojih bratov užé iz otroških let tudi naš Vinko. Tù se je navdušil za glasbo, tù se je začel učiti glasboslovja, kar je pozneje tudi vestno nadaljeval, tako da je bil ves čas svojega učiteljevanja tudi orgljavaec.

Tekoj po dovršitvi kmetijske šole se ponudi Črnicu prilika postati najprej nadomestujočim in še pred koncem 1871. leta začasnim podučiteljem v rojstnem kraju. Umrli je namreč v začetku decembra 1871. l. dotedanji Št. Peterski učitelj Josip Zorn, brat sedanjega Goriškega knezo-nadškofa Alojzija.

Ta je bila Črničeva prva in edina služba.

Leto pozneje napravi izpit učiteljske sposobnosti s prav dobrim vspehom, vsled česar je postal začasen učitelj.

Za stalnega učitelja in voditelja III. plačilne vrste je bil potrjen dve leti potem.

Človek se mora čuditi tej skromnej karjèri Črničeveji, ako jo primerja z njegovimi študijami in izpiti. In vender je bilo tako.

Jako neugodna mu je bila izpeljava deželne šolske postave iz dné 16. oktobra 1875. l., s katero so se učiteljske plače na novo uredile, vsled česar je bil ranjki Vinko še le nekaj tednov pred smrtjo prestavljen v II. plačilno vrsto, kar je bil (po menenji šolnika, ki je imel večkrat priliko ga opazovati) užé davno zaslužil z ozirom na njegovo zmožnost in odlično delovanje.

A še več ga je menda zavirala lastna ljubezen do rojstnega kraja. Tako n. pr. je bilo pred nekaj leti razpisano nadučiteljsko mesto na nekej večrazredni ljudski šoli. Črnic ne le ni tega mesta prosil, ampak celó kompetentnega moža, ki mu je k temu prigovarjal, ni hotel ubogati. Da bi ga bila k temu le skromnost silila, ne morem si misliti, ampak gotovo se mu je zdelo težko zapustiti rojstno vas.

Pa če tudi se sam nikdar ni silil na površje, vender si je užé zgodaj pridobil zaupanje svojih tovarišev. L. 1881. je bil v okrajnej učiteljskeji skupščini izvoljen v c. kr. okrajni šolski svet kot zastopnik učiteljstva, v stalen odbor in za poslanca v deželno učiteljsko skupščino.

Pri ustanovitvi učiteljskega društva septembra 1884. l. je bil enoglasno izvoljen za predsednika.

V okrajnem šolskem svétu je previdno deloval ter si pridobil občno spoštovanje sè svojim dostojnim in mirmim postopanjem.

Prav tako se je skazal kot urednik »Šola«. Marsikatero zdravo misel o našem šolstvu je prinesla »Šola« iz njegovega peresa. »Šola« je bila veren obraz njegovega delovanja v šoli. Zadnji čas jo je skorej večinoma zalagal sè svojimi spisi, in ko on ni mogel več vsled bolezni, prenehala je tudi »Šola«.

Kar je bil v »Šoli« proti zunajnemu svetu, to je bil v šoli proti svojim učencem: mož na svojem mestu. Naj ljubši predmet mu je bil materni jezik, o njem je največ pisal v »Šoli« in njega je z veliko ljubeznijo in vspehom učil svojo šolsko mladino.

On ni bil učitelj zarad plače, on je bil učitelj iz ljubezni. To kaže dovolj odgovor, s katerim se je hotel odkrižati večkratnim opominom svoje skrbeče soproge. Črv bolezni, ki se mu je že pred nekaj leti vgnjezdil v pluča, razjedal mu je od dné do dné telesne moči, tako da so mu vidno pojemale. In kako bi ne! — Tesna soba, mnogobrojno število učencev (po 120 in še več brez nadaljevalcev) in zraven tega pa še ona gorečnost, s katero je ranjki Vinko poučeval,

morala bi ugonobiti še tako krepko telo. Moči so mu mej poukom večkrat tako opešale, da ni mogel dalje, dokler mu skrbna soproga ni prinesla kaj juhe ali gorkega mleka, da se je nekoliko okrepčal. Vsi opomini soprogini, naj se užé zarad nje in ubogih otročičev varuje, niso nič izdali, in ko ni znal drugega odgovoriti, rekel je: I kaj pa če tukaj umrjem! V šoli umreti je za učitelja častno, kot za vojaka na bojišči.

In tako je tudi bilo. Umrl ni sicer v šoli, a umrl je zarad šole. Dne 22. pr. m. zjutraj se je še precej krepkega čutil, bil je tudi dobre volje in je še sam prehodil sobo, da bi premenil posteljo. A komaj se nasloni na-njo, zbledi — ter izdihne svojo dušo, zapuščaje soprogo z nepreskrbenima otročičema.

Pogreb je bil dostojen. Udeležil se ga je visokorodni gosp. deželni šolski nadzornik vitez Klodič-Sabladoski, gosp. okrajni šolski nadzornik Vodopivec, okoli trideset gg. učiteljev in učiteljic iz okraja, šolska mladina z nadomestujočim gosp. učiteljem in mnogo občinstva iz vasi. Gotovo bi bilo prišlo k pogrebu tudi več Slovencev iz Gorice, ker ranjki Črnic je mnogo let sodeloval pri čitalničnih veselicah sam in sè svojim pevskim zborom, a bil je pogreb ob nepriležnem času predpoldnem. Učitelji so mu peli v cerkvi latinsko mašo in na grobu »Jamico tiho«. Ob rakvi so viseli vencí s trakovi darovani po c. kr. okrajnem šolskem svetu in učiteljih-tovariših.

Tako tedaj, dragi Vinko, si dovršil tek pozemeljskega trpljenja, postal si žrtev svojega poklica. Z Bogom, Vinko, v miru počivaj!

M-a.

Iz Kostanjevice. Slavno društvo »Národna Šola« je kakor užé več let, tudi letos za poslano mu malo vsoto tukajšnji šoli poslalo prav mnogo različnega šolskega blaga. Za to dobroto prekornistnega društva se v imenu šolske mladine prisrčno zahvaljujeva

Alojzi Gač,
načelnik kraj. šolsk. sveta.

Lavosl. Abram,
nadučitelj.

Iz Ljubljane. Muzikalno in deklam. akademijo bodo 19. t. m. napravili kandidatje in kandidatinje c. kr. izobraževališč za učitelje in učiteljice, katere bodeta vodila c. kr. učitelj godbe gosp. A. Nedvčd in H. Gerstner. Imenovana akademija bode na korist podpornemu zakladu ubogim pripravnikom in se bode vršila v telovadnici c. k. izobraževališča. Vspored je prav zanimljiv in obširen. Tudi v slovenskem jeziku bode se pelo in deklamovalo in sicer: »Jeftejeva prisega« (deklam.), »Domovina«, »Vojaci na poti« (moška zbora), »Nazaj v Planinski raj« (mešan zbor). Besede k spevom dobivale se bodo pri blagajnici po 20 kr. Vstopnina je: s sedeži 1 gld. 50 kr. in 1 gld., brez sedeža 60 kr. Za sedeže se zglašá pri gosp. C. Till-u.

— Odbor »Slovenskega učiteljskega društva« je v seji v 11. dan t. m. ukrenil, da bode društvo izdajalo knjižice za šolske knjižnice, katerih nam zdanji čas zeló treba. Vse gg. učitelje in ggspđ. učiteljice in sploh prijatelje slovenske šolske mladine tedaj prosimo, naj nam pripomorejo pri tem važnem početji.

Razpis učiteljske služeb.

Na Kranjskem. Na trirazredni ljudski šoli v Mokronogu III. učit. mesto s 400 gld. letne plače. Prošnje do 31. marcija pri c. kr. okrajnem šolskem svetu v Krškem. — Na četerorazredni ljudski šoli v Senožečah služba 4. učitelja. Plača 400 gld. in stanovanje. Prošnje do konca t. m. pri c. kr. okrajnem šolskem svetu v Postojini.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gosp. Henrik Podkrajšek, učitelj v Borovnici dobil je II. učiteljsko službo v Radovljici. — Za trdno so postavljeni gg. Ludovik Vagaja, učitelj v Kopanji, Anton Rozman, učitelj v Žabnici, in Anton Kadunec, učitelj v Hinjah. — Gspđ. Matilda Parma, učiteljica v Corgnale, pride zač. na III. učit. mesto na četerorazrednico v Metliki. — Gspđ. Ludovika Košenini, potrjena pripravnica, dobila je zač. II. učiteljsko službo na dvorazrednici v Dragatušu.

Listnica uredništva. Vsem blagim gg. dopisnikom se za poslane spise lepo zahvaljujemo, in jih prosimo, naj nekoliko potrpe z nami.